

13

VAN BOVENZAAL NAAR GROTE ZAAL

Volle bak in de grote zaal van het Chassé Theater bij het jubileumconcert 150 jaar BM in 2015 | Foto: Ben Kaanders

Ieder koor wil haar zangkunsten etaleren aan een publiek. En hoe voller een zaal, hoe trotser het is. Maar voor elk koor geldt dat, bij wijze van spreken, ‘de weg van bovenzaal naar grote zaal’ een lange is. Onbekend maakt onbemind immers en je moet nu eenmaal ergens beginnen met het ‘aan de weg timmeren’. Voor BM was dat ‘ergens’ in een bovenzaaltje van koffiehuis *Het Gouden Kruis* aan de Veemarktstraat 2a. In dit zaaltje van 13 bij 5,5 m (dat tevens dienst deed als ons eerste repetitielokaal – zie bij hoofdstuk 5) gaf BM op 25 februari 1866 haar allereerste concert ten beste.

In de periode 1814 - 1886 was aan de Oude Vest theatertje *De Comedie* gevestigd dat plaats bood aan meer bezoekers dan dat het bovenzaaltje van Het Gouden Kruis kon herbergen. In de eerste decennia van haar bestaan maakte BM dan ook graag van deze gelegenheid gebruik. ‘De Comedie’ kwijnde echter weg nadat *Sociëteit Schouwburg Concordia* in 1881 haar deuren aan het Van Coothplein had geopend. Bijzonder is dat BM zowel bij het openingsconcert in 1881 als bij het concert ter gelegenheid van het honderd jarig bestaan van de schouwburg in 1991 betrokken was. Het aantal uitvoeringen dat BM in de eeuw daartussen in ‘t Concordia heeft gegeven is niet meer na te tellen, maar dat moet in de honder-

den lopen. Op diverse plaatsen in eerdere hoofdstukken passeerden reeds diverse buitengewone concerten de revue. Hieronder bijvoorbeeld een optreden met de eertijdse wereldster Josef Schmidt (zie hoofdstuk 4); het jubileumconcert aan dat ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan in samenwerking met het Brabants Orkest werd gegeven en de première van ‘Mysteria’, een in opdracht van het gemeentebestuur door Otto geschreven werk (zie bij hoofdstuk 7). Tot de reeks ‘bijzondere uitvoeringen’ kunnen zeker ook de *Schubertiade* gerekend worden die op 3 mei 1985 onder leiding van ‘Schubertadept’ Peter Hermans werd gegeven en het *Gala - Concert* ter gelegenheid van 120 jaar BM.

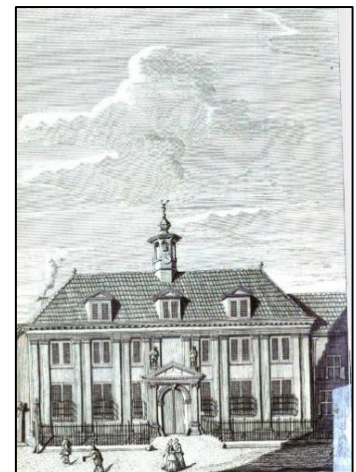

Bij de afbeeldingen: Sociëteit Schouwburg Concordia aan Van Coothplein op een foto uit omstreeks 1910. De staatsfoto in de zaal voor het podium van de schouwburg dateert van 22 juni 1905. Hij werd genomen t.g.v. het eerste BM-zomerconcert o.l.v. de toen pas aangestelde nieuwe dirigent, Henri van Nieuwenhoven (zie bij de inleiding op hoofdstuk 3 | 'Ingevolge de bevelen van Hare majesteit')

De liberale schouwburg aan het Van Coothplein was een doorn in het oog van de katholieke clerus. Als 'tegenhanger' werd daarom *Hof van Holland* aan de Reigerstraat, in 1865 de bakermat van BM, grondig verbouwd en geschikt gemaakt voor het geven van concerten en voorstellingen dan het voordien het geval was. De inwij-

ding ervan vond plaats op 2^e pinksterdag 1886 en ter gelegenheid daarvan verzorgde het 'katholieke' BM "eene buitengewone matinee". Vóór de betreffende verbouwing maakte BM overigens al gebruik van 't Hof als repetitie-, feest- en concertlokaliteit.

De Beyerd aan de Boschstraat is een van de oudste monumentale panden die de stad rijk is. Uit een archiefstuk uit 1246 blijkt dat het toentertijd dienst deed als gasthuys. Sinds 2010 biedt het pand onderdak aan het Stedelijk Museum Breda. In de eeuwen daartussen heeft de Beyerd uiteenlopende bestemmingen gehad. In de periode 1956 – 2005 dat van *Cultureel Centrum*. In dit centrum werden onder meer zomeravondconcerten georganiseerd in het kader waarvan BM meermaals heeft opgetreden. In maart 1968 was het CC het toneel van een bijzonder gastoptreden door 'het koor van Noord – Boheemse leraren' (PSSU) uit Most, Tsjecho-Slowakije.

Het *Gasthuys* op een gravure van Thomas Ernst van Goor uit 1744

Ivan Rebroff (1931-2008) op het toegangsbewijs.

Met de opening van *Zalencentrum Turfschip* aan de Vlaszak in 1969 verloor Concordia haar monopolypositie en werd ook het Turfschip voor BM het toneel voor onder meer een succesvolle reeks kerstconcerten. Meer hierover in hoofdstuk 15 – 'Kerstmis in Europa'. In dit hoofdstuk gaat de aandacht in het bijzonder uit naar twee concerten waarbij de Oranjezaal met ruim 1200 stoelen te klein bleek om alle belangstellenden te herbergen. Het betreft een

optreden in samenwerking met de legendarische *Ivan Rebroff* in 1989 en het Jubileumconcert ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan in 1990. Hoogtepunt hiervan was de uitvoering van de *Carmina Burana* van Carl Orff.

Foto van de sloop van 't Turfschip in 1998 (Stadsarchief Breda/Johan van Gurp)

De bouw van het prestigieuze *Chassé Theater* aan de Claudius Prinsenlaan, dat in 1995 haar deuren opende, betekende op zijn beurt het begin van het einde voor het inmiddels verouderde en onderkomen Turfschip. In 1998/99 werd het hele complex gesloopt. Aan de opening van het nieuwe theater ging evenwel veel politiek gekrakeel vooraf en de financieel uit de klauw lopende bouw ervan kostte ook twee wethouders van cultuur de kop. Inmiddels is het architectonisch juweel van de hand van Herman Herzberger

niet meer uit stadsbeeld weg te denken en hebben inmiddels miljoenen bezoekers in een van de zalen in 't Chassé van zeer uiteenlopende optredens en voorstellingen kunnen genieten. Het allereerste optreden van BM in dit nieuwe theater was op vrijdagavond 25 oktober 1996 en het betrof de eerste editie van een reeks *Night of the Proms – Breda concerten*. Hiertoe werd de middenzaal, met een capaciteit van zo'n 700 bezoekers, gereserveerd. In 1998 werd met succes de stap naar 'de grote zaal' (die 1430 bezoekers kan herbergen) gewaagd. Na de periode Marcel Verhoeff (1992 – 2007) werden onze optredens in het Chassé Theater, onder meer vanwege de daarmee samenhangend financiële risico's, een stuk sporadischer. Veiligheidshalve vonden deze ook weer plaats in de 'behabbare' middenzaal. De grote zaal stroomde echter, na een succesvolle kaartverkoopcampagne onder het motto 'De Zaal Mòet Vol', op 18 oktober 2015 wederom tot de nok toe vol voor het *Jubileumconcert – 150 jaar BM*. Daarbij werd zelfs het zaalrecord uit 1999 gebroken. Nadien is er in 't Chassé alleen nog sprake geweest van enkele kleinschalige optredens in het kader van de (in 2022) ter ziele gegane *Kulturele Amateur Manifestatie*.

Zijaanzicht van het Chassé Theater vanaf het Chassépark op een flyer van het Najaarsconcert 2011 | foto: Gerda Prins

18 oktober 2015 | Jubileumconcert 150 jaar Breda's Mannenkoor met Lilian Farahani | Foto: Ben Kaanders

Het Gouden Kruis

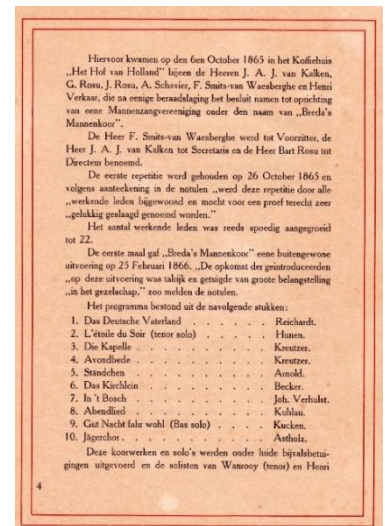

De eerste maal...

Op onderstaande afbeelding van een bladzijde uit het *Gedenkboek | 1865 - 6 October - 1915 | Ter herinnering aan het gouden jubileum van het Breda's Mannenkoor* staat te lezen: *De eerste maal gaf "Breda's Mannenkoor" eene buitengewone uitvoering op 25 Februari 1866. "De opkomst der geïntroduceerden op deze uitvoering was talrijk en getuigde van groote belangstelling in het gezelschap", zoo melden de notulen.* De betreffende notulen zijn verloren gegaan, dus het is gissen naar het aantal belangstellenden voor het allereerste concert in de BM-historie. Uit andere bronnen weten we echter dat het zaaltje 13 bij 5,5 m groot was en naar schatting dus plaats bood aan pakweg 80 à 100 bezoekers. In elk geval was er op de betreffende zondagmiddag sprake van een 'eivolle' bovenzaal, getuige een ingezonden brief die integraal is opgenomen in hoofdstuk 9 onder 'Over Heeren, Dames en Buitengewone Concerten'.

Het pand van 'Het Gouden Kruis' aan de Veemarktstraat 2a op een foto uit omstreeks 1900 toen het inmiddels betrokken was door de 'Grootte Sociëteit'*. Achter het balkon de zgn. *bovenzaal* waarvan BM gedurende de eerste 15 jaar van haar bestaan gebruik heeft gemaakt. De verdieping werd in 1845 op kosten van het in oorsprong uit 1789 stammende muziekgezelschap de 'Philharmonie' verbouwd tot repetitie- en concertzaaltje. Dit orkest stond toentertijd o.l.v. Heinrich Umland die in hfd.8 | *BM, de KMA en de hand van Umland* reeds ter sprake werd gebracht. T.g.v. het 160-jarig bestaan van BM in 2025 werd tevens (bij wijze van hommage aan een musicus aan wie heel cultureel Breda dank is verschuldigd) de *BM - Heinrich Umland – Stadswandeling* via 30 historische objecten uitgezet. 'Het Gouden Kruis' is object 23 in de route. Meer over deze wandeling door 160 jaar heemkundige koorgeschiedenis 'aan de hand van Umland' in hoofdstuk 20 | 'Wij zullen dóórgaan...'

Op de betreffende pagina uit het aangehaalde gedenkboek staat ook het programma van het allereerste BM-concert vermeld. Het is niet verbazingwekkend dat er destijds nagenoeg louter Duitstalige liederen werden uitgevoerd. BM was immers, als 'kind van de 19^e eeuw' (zie het betreffende hoofdstuk 2), een van de vele *liedertafels* (d.w.z. profane mannenkoren) die in navolging van de door Carl Friedrich Zelter opgerichte Berliner Liedertafel als paddenstoelen uit de grond waren opgeschoten. Het betreft overwegend ook typisch *liedertafelrepertoire*, dat wil zeggen door eigentijdse componisten speciaal voor vierstemmig mannenkoor geschreven liederen van romantische, religieuze of nationalistische aard (zie ook bij hoofdstuk 6

onder 'Een uitstapje met Ludwig Felix Brandts Buijs'). Over de enige Nederlandse (en niet de minste) componist Johannes Verhulst schreven we eerder in hoofdstuk 6 | 'Het gouden tijdperk' (zie bij '1907 | Een boulevardcafé te middernacht'). Zijn *In 't Bosch* was kennelijk een populair zangstuk, want het werd nog in 1905 uitgevoerd tijdens een aubade op de Grote Markt ter ere van koningin Wilhelmina die BM in haar 40e bestaansjaar het predicaat *koninklijk* verleende (zie hoofdstuk 3 | 'Ingevolge de bevelen van Hare Majesteit).

Johannes Josephus Hermanus Verhulst (Den Haag, 19 maart 1816 - Den Haag, 17 januari 1891) was een Nederlandse componist en dirigent en als topfunctionaris in het Nederlandse muziekleven in de negentiende eeuw is zijn invloed aanzienlijk geweest (bron: Wikipedia, de vrije encyclopedie).

Noot: Wanneer het pand precies het onderkomen werd van de *Grootte Sociëteit* viel niet te achterhalen. Vanaf 1938 t/m ? werd het pand als deel van het veel grotere complex *Beurs - Modern* geëxploiteerd door brouwerij De Drie Hoefijzers (Interbrew). 'De Beurs' is onder oudere Bredanaars nog altijd een begrip en het was geruime tijd ook het onderkomen van de Bonte Woensdag Avondclub: *We repeteerden op woensdagavond, vandaar de naam. Na elke repetitie was het gezellig, in de Beurs-Modern op de Grote Markt zaten toch gauw zo'n veertig zangers na te kaarten* (citaat uit een interview met Joop van Outhesuden, de eerste kastelein van BM - zie ook inleiding hfd. 10 'Let steeds op uwen directeur').

Wordt vervolgd met:

- **De Comedie**
- **Sociëteit en schouwburg Concordia**
- **Hof van Holland**
- **Zalencentrum Turfschip**
- **Cultureel Centrum De Beyerd**
- **Het Chassé Theater**